

МИТНА ВАРТІСТЬ ТОВАРІВ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ТА КОНТРОЛЮ

***Анотація.** Стаття присвячена актуальній проблематиці визначення та контролю митної вартості товарів. У рамках дослідження зроблено науково-теоретичне та нормативно-практичне визначення категорії дослідження, проведена її коротка історична ретроспекція. Особливий акцент у статті робиться на висвітленні механізму контролю митної вартості товарів. Розгляд окресленого напрямку дослідження здійснено на базі національного досвіду митної діяльності та з використанням інструментарію універсальної марксистської методології наукового аналізу.*

Ключові слова: митна вартість товарів, контроль митної вартості, митно-тарифне регулювання.

***Аннотация.** Статья посвящена актуальной проблематике определения и контроля таможенной стоимости товаров. В рамках исследования сделаны научно-теоретическое и нормативно-практическое определение категории исследования, проведена ее краткая историческая ретроспекция. Особый акцент в статье делается на освещении механизма контроля таможенной стоимости товаров. Рассмотрение очерченного направления исследования осуществлено на базе украинского опыта таможенной деятельности и с использованием инструментария универсальной марксистской методологии научного анализа.*

Ключевые слова: таможенная стоимость товаров, контроль таможенной стоимости, таможенно-тарифное регулирование.

***Abstract.** The article is devoted to actual problematic of goods custom value definition and control. In the frames of the research definition of scientific-theoretical and practical regulatory research category was made as well as its short historical retrospective. Special stress is made on goods custom value control mechanism highlighting in the article. Consideration of the outlined research direction is made on the basis of Ukrainian experience of customs activity including use of common tools of Marxist scientific analysis methodology.*

Key words: the customs value of goods, control of the customs value, the customs-tariff regulation.

Актуальність проблеми. Вагому роль у забезпеченні регулятивного потенціалу мита, захисту вітчизняного виробника та процесах ефективного включення національної економіки в світовий економічний простір відіграє первинна складова митно-тарифного регулювання – митна вартість товарів.

В рамках сучасної системи регулювання зовнішньої торгівлі, митна вартість була та залишається однією з найбільш проблемних складових, що має масу прецедентів у частині необ'єктивного її визначення. Як наслідок, у випадку завищення митної вартості, як бази оподаткування усіма податками на зовнішню торгівлю, надмірному фіскальному тиску піддаються підприємства-імпортери, що завдає удару по міжнародному іміджу держави та викликає зворотну політичну реакцію, при зниженні – національний ринок втрачає конкурентність, а Державний бюджет – податкові надходження.

Оцінюючи ж нинішні інтегративні намагання України та тенденції до провадження ліберальної зовнішньоторговельної політики, подальший розвиток і вдосконалення науково-методологічної бази визначення митної вартості, як інструмента регулювання міжнародної торгівлі, сприятиме побудові адекватного механізму протидії зовнішнім загрозам і, водночас, буде сприяти більш швидкому світогосподарському позиціонуванню України в рамках світових торгово-інтеграційних відносин.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання дослідження проблем митної вартості отримали розвиток у працях досить великої кількості теоретиків та практиків сфери зовнішньоекономічної діяльності та митного регулювання. Серед них найбільш визначальними є праці І. Г. Бережнюка, В. В. Ващенко, А. Д. Войцешука, О. П. Гребельника, В. Г. Драганова, О. Б. Єгорова, М. Лукса, А. В. Макаренка, П. В. Пашка, Л. М. Пісьмаченко, В. Г. Свінухова, Т. С. Тоцької, ін. Проте не зважаючи на усю різноманітність досліджень вказаного напрямку, окремі питання теоретичного детермінації та практики контролю митної вартості залишилися розглянутими недостатньо.

Метою статті є теоретичний аналіз сутності категорії митної вартості як інструменту регулювання у взаємозв'язку з практичною стороною її контролю з боку сучасної митної системи держави. В рамках дослідження передбачається також окреслення кола актуальних сучасних проблем митної вартості та визначення окремих напрямів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Як вдало зазначав К. Маркс: «найближчою категорією, що обумовлюється торгівлею є вартість [1, с. 551]». Закон вартості, який у своєму класичному вигляді є законом функціонування і розвитку товарного виробництва та ринку, визначає, що виробництво і обмін товарів мають здійснюватися на основі їх суспільної вартості, тобто як обмін еквівалентів [2, с. 147]. Коли торгівля виходить на рівень між-

народної, національна вартість переходить на новий ступінь функціонування, перетворюючись на інтернаціональну вартість.

Митна вартість, як економічна похідна інтернаціональної вартості, формує зв'язок з системою торговельних відносин, а в рамках інтеграційних стратегій національних економік, гармонізації та уніфікації світових торгово-тарифних норм, набуває суттєвого значення, виступаючи безпосереднім відображенням інтернаціональної вартості та ціни і являючись базисом для обчислення всієї сукупності податків на зовнішню торгівлю.

Згідно нормативного визначення, митна вартість товару – це вартість, що використовується для митних цілей, яка базується на ціні, що фактично сплачена чи підлягає сплаті за товари. При визначенні митної вартості до неї включаються фактурна вартість – ціна товару, зазначена в рахунку-фактурі (інвойсі), а також такі фактичні витрати, що до нього не включено:

- комісійні та брокерські;
- вартість тари та пакування, невіддільних від товару;
- належним чином розподілена вартість сировини, інструментів, матеріалів, робіт та послуг, якщо вони поставляються для використання у зв'язку з виробництвом та продажем на експорт оцінюваних товарів, та раніше не включалися до їх вартості;
- роялті та інші ліцензійні платежі, що стосуються оцінюваних товарів;
- частина виручки від перепродажу товарів на митній території України, яка прямо чи опосередковано йде на користь продавця;
- на транспортування, навантаження, розвантаження, перевантаження та страхування до пункту перетину митного кордону України [3].

Відомості про митну вартість зазначаються у вантажній митній декларації та слугують для нарахування та сплати митних платежів.

Встановлюючи економічний зміст категорії, можемо визначити, що митна вартість – ціна товару, що переміщується в експортно-імпорتنих операціях призначена для митних цілей та обчислена на основі фактичних витрат понесених для виробництва і доставки вказаних товарів до митного кордону та з врахуванням всіх наступних витрат пов'язаних безпосередньо із вказаними товарами на користь продавця після завершення митних формальностей.

Розглянувши вказані вище визначення та провівши певні узагальнення помітні суттєві відмінності категорій «вартості» та «митної вартості» (табл. 1).

Таблиця 1

Відмінності категорій «вартості» та «митної вартості»

Критерій	Вартість	Митна вартість
Виникає:	у результаті уречевлення суспільної праці в продукті;	у результаті та в цілях митного оподаткування при перетині митного кордону держави;
Формування завершується:	в момент виробництва товару;	в момент перетину митного кордону, згідно чинного митного законодавства;
Проявляється:	у результаті відносин обміну між суб'єктами господарювання;	у результаті відносин перерозподілу – втручання держави, а саме митних органів, що уповноважені виконувати її функції на митному кордоні;
Використовується:	у ринковому ціноутворенні;	для митних цілей: нарахування митних платежів, митної статистики, оцінюванні вартості контрабандних товарів, при митній оцінці товарів за умов порушення митних правил, розрахунку донарахувань за результатами митного постаудиту, ін.
Необ'єктивне визначення призводить до:	- зменшення стимулів до розвитку (при завищенні); - обмеження потенціалу виробників (при заниженні).	заниження (завищення) сум нарахованих та стягнених митних платежів чи експортних відшкодувань.

Примітка: складено автором

Спільним для обох категорій є те, що митна вартість, як і вартість не може дорівнювати нулю (на відміну від ціни купівлі/продажу товарів) [4, с. 25-26].

Загальним чином оцінюючи властивості митної вартості як економічної категорії, можемо підкреслити найбільш значущі її характеристики: з одного боку – це вплив держави на характер та зміст її утворення та застосування, з іншого – митна вартість не є безпосередньою формою «вартості» як такої, вона є лише її похідною. Навіть сама суть категорії: «митна вартість – це ціна товару...», доводить різноплановість площин понять «вартість товару» та «митна вартість». Тобто смислова помилка зроблена у назві поняття «митна вартість». Оскільки ж «ціна» і «вартість» у теорії економіки є поняттями різноплановими, значить і у митній справі їх отожднювати не можна [5, с. 36].

Проводячи розгляд системи внутрішньодержавних регулятивних процесів не важко помітити, що найбільш близькою за змістом та функціями до митної вартості є категорія «звичайної ціни» – ціни товарів визначеної договором, що відповідає рівню ринкових цін та застосовної головним чином в рамках системи внутрішнього оподаткування [6].

Роль та значення митної вартості найбільш повно проглядається через систему виробничих відносин. В даному випадку очевидним є те, що митна вартість виникає і застосовується в рамках перерозподілу виробленого продукту та засновується основним чином на інтернаціональній вартості та міжнародній ціні товару (рис.1).

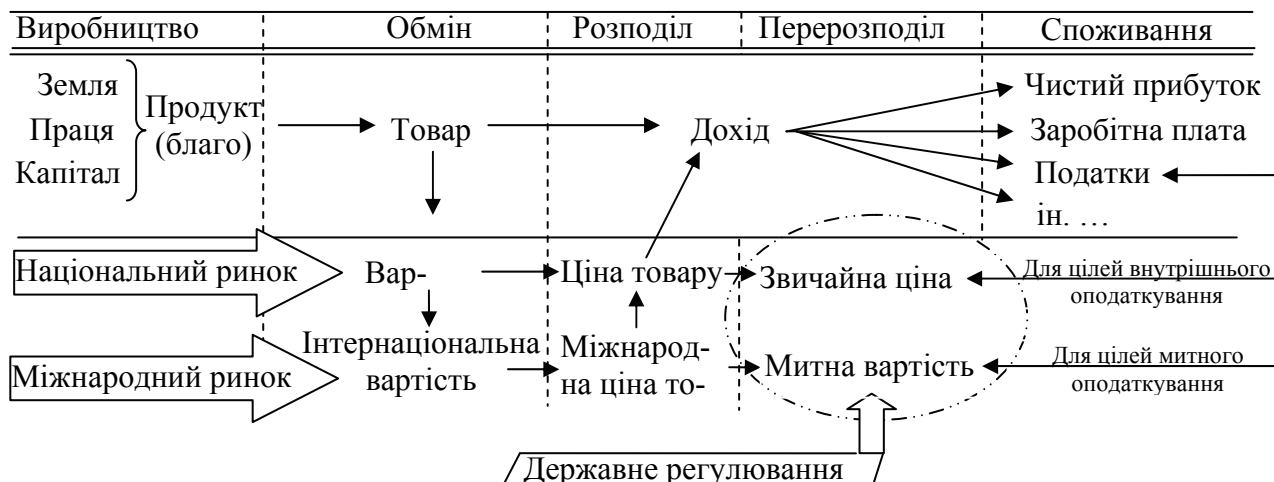

Рис. 1. Митна вартість в системі виробничих відносин (розроблено автором)

Разом з тим, на перший погляд достатньо детермінована з точки зору економічних та регулятивних відносин категорія «митна вартість» несе чи не найбільшу сукупність проблем та ризиків для митно-тарифного регулювання.

При визначенні митної вартості експортери прагнуть до завищення митної вартості, оскільки вона є ґрунтуванням для бюджетних відшкодувань. Імпортери ж прагнуть до зниження митної вартості, оскільки це дає можливість зменшити суму митного оподаткування, а значить зменшити валові витрати [7, с. 35]. Маніпуляція з митною вартістю є найпопулярнішим механізмом мінімізації податкового навантаження при імпорті товарів до України [8, с. 14].

Але головним наслідком необ'єктивного визначення митної вартості, на нашу думку, є не стільки недотримання податкової дисципліни, скільки викривлення та нівелювання регулятивного впливу митно-тарифного регулювання, що несе пряму загрозу економічній безпеці держави, національного ринку та товаровиробника.

Першим документом, що встановив загальноприйняті правила оцінки товарів для митних цілей була Генеральна угода з тарифів та торгівлі (ГАТТ) 1947 р. Згідно ст. VII ГАТТ визначено, що вартісна оцінка товарів в межах митних формальностей повинна засновуватися на дійсній вартості ввезеного товару, а не на вартості вітчизняних товарів, довільних чи фіктивних цінах. При цьому «дійсна вартість» формується в умовах вільної конкуренції та за умов комерційної незалежності торговельних сторін [9]. Ст. VII ГАТТ мала основним чином стратегічний характер, що визначав загальну направленість митної оцінки, проте не розкривав тактики практичного формування, застосування, корегування та вирішення складних і суперечливих питань митної вартості.

Існування різних систем митної оцінки в різних державах виступало суттєвим гальмом процесу міжнародної торгівлі та економічної інтеграції. Як наслідок, були зроблені подальші кроки у сфері її оптимізації, зокрема у 1950 році у м. Брюссель окремі промислово розвинуті країни підписали Конвенцію про створення уніфікованої методології визначення митної вартості товарів. Вдосконалення в механізмі оцінки митної вартості відбувалися і у межах Токійського раунду багатосторонніх торговельних переговорів – під егідою ГАТТ 1979 р. була підписана Угода про застосування статті VII ГАТТ «Оцінка товарів для митних цілей». Вказана Угода переглядалася в рамках Уругвайського раунду переговорів. Врешті, 15 квітня 1994 року у м. Маракеш була прийнята Угода про застосування статті VII ГАТТ 1994 року (так званий «Кодекс митної вартості»), яка стала основним документом, що визначає теоретичні засади і концептуальні положення щодо розуміння митної вартості на даний час [10, с. 45; 11, с. 7-10].

Перша спроба законодавчого закріплення категорії митної вартості в рамках національної правової системи була зроблена Законом України «Про Єдиний митний тариф» від 05.02.92 № 2097-ХІІ, де вказаній категорії було присвячено лише одну статтю. Більш широке тлумачення визначення митної вартості набуло лише з введенням другої редакції Митного кодексу від 11.07.02 № 92-IV, хоча й за умов вказаного вдосконалення, практика митної оцінки товарів була досить суперечливою та складною і містила велику кількість «відсилочних» нормативних актів, що значно ускладнювали процес митного контролю та оформлення для учасників зовнішньоторговельних відносин.

Останні зміни, що відбулися з введенням чинної редакції Митного кодексу від 13.03.12, безперечно, в повній мірі виявити всі позитивні та негативні сторони реформації ще не встигли. Але досить вірна тенденція до скасування ряду підзаконних «відсилочних» постанов та відомчих наказів з визначенням максимального кола питань пов'язаних з митною вартістю на базі єдиного документу – Митного кодексу, на нашу думку,

сприятиме підвищенню якості контролю митної вартості. Ще більше ж наближення національної практики визначення митної вартості до норм Угоди про застосування статті VII ГАТТ 1994 року, окрім того, сприятиме швидкій адаптації митно-тарифного регулювання до норм міжнародної системи регулювання зовнішньої торгівлі.

Національні правила оцінки митної вартості закріплені в Митному кодексі, побудовані на основі норм Угоди про застосування статті VII ГАТТ 1994 року [12], закріплюють 6 методів визначення митної вартості імпортованих товарів:

- метод 1 – за ціною договору (контракту), що визначає вартість операції;
- метод 2 – за ціною договору щодо ідентичних товарів;
- метод 3 – за ціною договору щодо подібних (аналогічних) товарів;
- метод 4 – на основі віднімання вартості;
- метод 5 – на основі додавання вартості (обчислена вартість);
- метод 6 – резервний.

Основним методом визначення митної вартості імпортованих товарів є перший метод – за ціною договору. Кожний наступний метод застосовується лише у разі, якщо митна вартість не може бути визначена шляхом застосування попереднього методу визначення митної вартості. При цьому методи на основі віднімання та додавання (метод 4 та 5), можуть застосовуватися у будь-якій послідовності.

Перший метод визначення митної вартості є найбільш вживаним у практиці визначення митної вартості. Він є найбільш простим та таким, що викликає мінімум нарікань з боку суб'єктів ЗЕД. Разом з тим, в окремих випадках коли вартість товару на основі документальних даних поданих до митного органу визначити неможливо (товар імпортується безоплатно як подарунок чи зразок для маркетингових досліджень) або в дійсності є підозри до приховання справжньої вартості імпортованого товару (поставка по непрямому контракту через офшор чи підробка комерційних документів), митний орган вдається до визначення митної вартості методом відмінним від першого.

Дещо простіше виглядає ситуація з визначенням митної вартості товарів, що переміщуються на експорт. Експорт несе менше ризиків, адже, по-перше, експортну ціну легше перевірити шляхом контролю даних бухгалтерського обліку вітчизняного підприємства та, по-друге, експортні операції вкрай рідко обкладаються митними платежами. Як наслідок, за митну вартість експортованих операцій вважають ціну зазначену в рахунку-фактурі чи рахунку-проформі [3].

Як бачимо, митна вартість – одна з визначальних регулятивних складових системи ЗЕД. Зниження митної вартості при імпорті призводить до викривлення регулятивного механізму митно-тарифних відносин та недобору митних платежів, завищення – до необґрунтованого рівня податкового тиску на бізнес та зростання рівня споживчих цін для пересічного громадянина. Для забезпечення вирішення вказаних проблем та дотримання принципу максимально об'єктивного визначення митної вартості направлений механізм контролю митної вартості.

Контроль митної вартості, як елемент оптимізації митно-тарифного механізму – явище не нове в практиці митної діяльності. Проте концептуального розвитку вказаний процес набуває лише наприкінці минулого десятиліття, як одна з компенсаційних складових активному процесу лібералізації національного митного тарифу та спрощення режиму митного оподаткування. Як наслідок, контроль митної вартості стає однією з ефективних складових наповнення Державного бюджету та формою захисту національного ринку, шляхом об'єктивізації бази оподаткування податків на зовнішню торгівлю загалом та виявлення фактів заниження митної вартості за окремими товарами зокрема.

Контроль правильності визначення митної вартості товарів здійснюється митними органами шляхом перевірки її величини заявленої декларантом. При цьому, правильність декларування може бути перевірена як безпосередньо при митному оформленні, так і після його закінчення, шляхом здійснення митного постаудиту. На основі контрольних процедур (рис. 2), митний орган або ж підтверджує заявлену декларантом митну вартість, або ж виносить рішення про її коригування за окремою документальною формою.

На даний час, з метою підвищення ефективності механізму контролю митної вартості, перед митними органами стоять дві основні задачі. По-перше, це максимально повне формування системи ризиків, що існують в механізмі визначення митної вартості, по-друге – вишукування та легалізація як доказової бази механізму контролю, додаткових джерел даних з приводу цінової інформації про товари, що піддаються митній оцінці.

Перша складова в рамках митно-тарифного регулювання сприяє максимально повному виявленню загроз, що впливають на заниження митної вартості як бази оподаткування, автоматизації процесу контролю митної вартості та максимальному впровадженню його в рамки комп'ютерних технологій. Машинна обробка процесів аналізу ризиків в частині формування митної вартості мінімізує рівень суб'єктивної складової процесу її контролю.

Другий фактор оптимізації на даний момент є найбільш суперечливим в рамках чи не всієї митної діяльності, адже стосується безпосередньої бази співставлення: вартість товару, що імпортується – відомості про вартість товару, якою володіють митні органи. Вказаний аспект викликає основну кількість нарікань та конфліктів з боку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, адже у митника стоїть конкретне завдання: стягнути митних платежів якнайбільше, а у суб'єкта ЗЕД – сплатити податків якнайменше. Найбільш суперечливою складовою у даному випадку виступає відомча база Єдиної автоматизованої інформаційної системи митних органів або так звана «цінова база митниці».

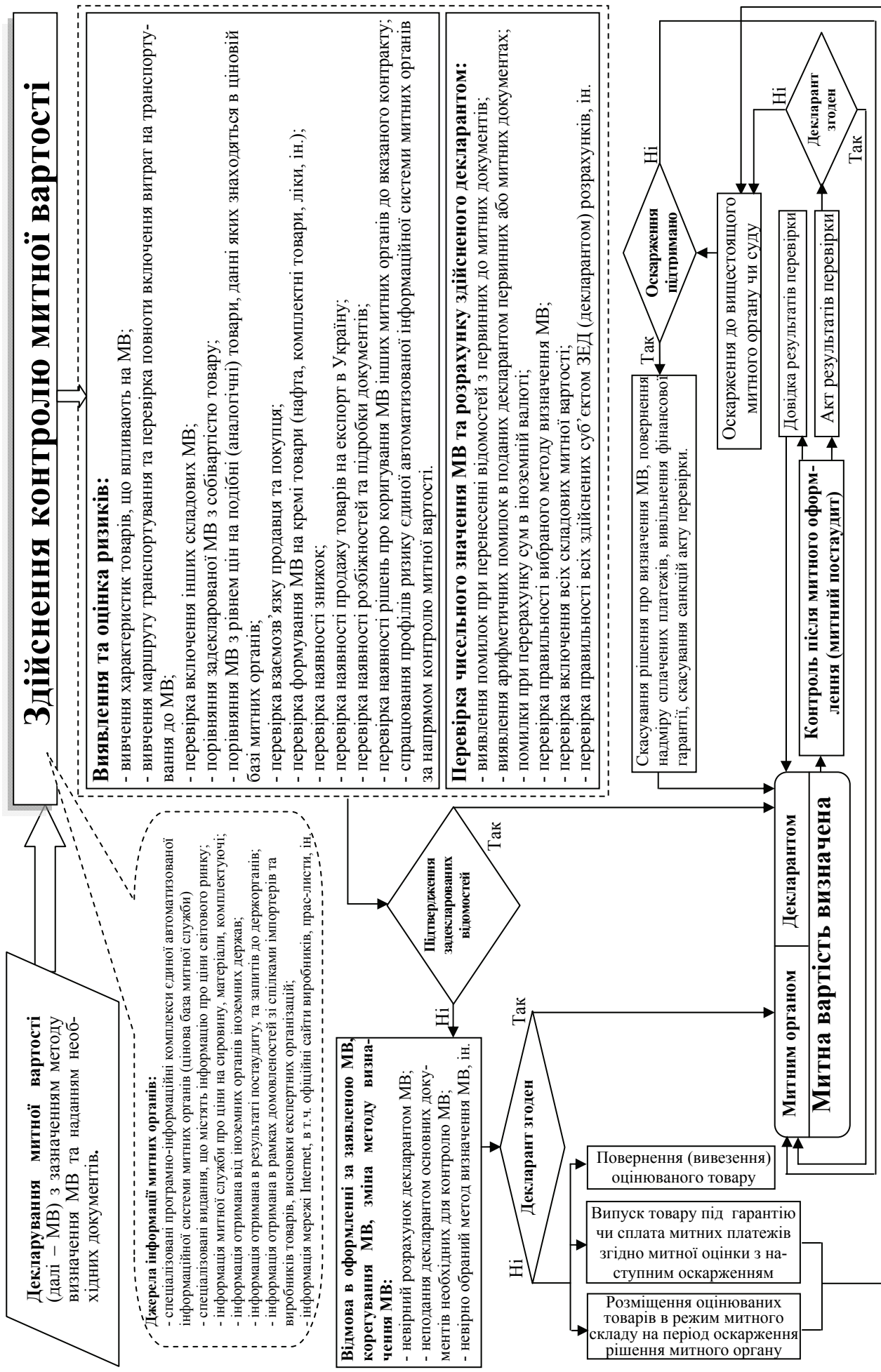

Рис. 2. Порядок здійснення контролю митної вартості митними органами України (складено автором за [3], [13])

Основною проблемою в частині застосування цінової бази митних органів виступає те, що прикриваючись конфіденційністю цінової інформації в процесі митного оформлення, митні органи, фактично, приховують вказану інформацію від суб'єктів ЗЕД, тобто того кого вона стосується безпосередньо. Оприлюднена на сайті Міністерства доходів і зборів України цінова інформація на рівні товарної підпозиції [14] не дає можливості об'єктивно використовувати її зацікавленими особами.

В рамках застосування цінової бази митниці, як елементу порівняння не менш актуальним постає також аспект нормативної неврегульованості вказаного питання. На даний момент нормативні акти, зокрема й Митний кодекс України, або ж лише побіжно стосуються порушеного питання, або ж оминають проблему взагалі. З нашого боку існують зрозумілі побоювання з приводу того, що відбувається свідомо затримка процесу нормативної регламентації застосування цінових баз митниці, адже конкретне нормативне визначення, в даному випадку, по-перше, обмежить можливості використання цінової інформації задля виконання плану митних надходжень, по-друге – позбавить тіньового заробітку «нечистих на руку» посадовців митних органів.

При застосуванні бази митного органу не менш актуальним виступає ще й якість її наповнення. Як конкретний приклад можна навести той факт, що порівняння цін на більшість товарів здійснюється на вагу: що для риби, що для ліків, що для оптичних мікроскопів вимірник вартості один – «доларів за 1 кілограм ваги» [14]. Даний підхід до формування цінової інформації щодо високотехнологічних вважаємо особливо неприпустимим.

Не зважаючи на ряд не вирішених проблем, що стосуються механізму контролю митної вартості, тенденції провадження вказаного процесу вказують на зростаюче значення контрольної складової в механізмі здійснення митно-тарифного регулювання (табл. 2).

Таблиця 2

Надходження від здійснення контролю митної вартості товару (2003-2012 рр.)

Показник	Рік										
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
Надходження від здійснення контролю митної вартості товарів, (млрд. грн.)	0,31	0,42	0,95	1,16	1,32	3,35	2,75	5,02	3,68	5,3	
Величина надходжень від здійснення контролю митної вартості товарів в загальному обсязі митних платежів, (%)	2,2	2,3	3,1	2,8	2,4	3,5	3,3	5,8	3,2	4,3	

Примітка: складено автором за даними митної статистики України

Оцінюючи наведену динаміку, особливо примітним є зростання показника ефективності контролю митної вартості зокрема 2010 року – першого посткризового року. Понижувальні тенденції зумовлені світовою валютно-фінансовою кризою 2008-2009 рр. змусили митну систему вишукувати та розкривати нові фіскальні резерви у зовнішньоекономічній площині, що й зумовило високий (5,8 %) показник складової контролю митної вартості в загальному обсязі митних платежів. В загальному плані, тренд ефективності контролю митної вартості останніх 10 років (рис. 3), свідчить про доволі стійку зростаючу тенденцію вказаної складової механізму митно-тарифного регулювання.

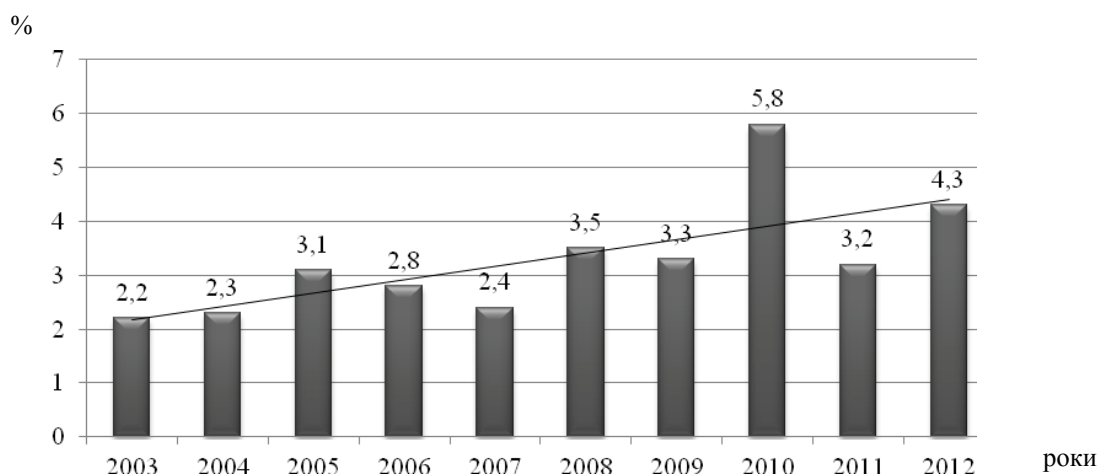

Рис. 3. Величина надходжень від здійснення контролю митної вартості товарів в загальному обсязі митних платежів

Примітка: згідно даних митної статистики України.

Основаючи на проведеному вище дослідженні можемо зробити певні **висновки**:

- митна вартість є важливою регулятивною складовою митно-тарифного регулювання, базою нарахування всіх податків на зовнішню торгівлю та інших процедурних питань здійснення митних формальностей;

- стійка тенденція до зростання величини фінансових надходжень від контролю митної вартості свідчить про досить значний прихований фіскально-регулятивний потенціал митної вартості. Разом з тим, вказана тенденція свідчить і про недостатню ефективність сучасного методологічного базису контролю митної вартості (особливо в частині формуванні цінової інформації для митних цілей). Вказане зумовлює необхідність переформування контрольного механізму митно-тарифного регулювання на нову науково-технічну та інформаційну платформу з мінімальним включенням «людського фактору» до вказаного процесу.

- нерозвиненість та перспективність контролю митної вартості, а також велика ризикомісткість зовнішньоторговельних операцій, особливо що стосується визначення бази оподаткування, вказує на необхідність зосередження особливої уваги на неухильному розвитку контролю митної вартості після моменту митного оформлення, шляхом розвитку, зокрема, системи митного постаудиту.

Остання складова формування ефективного механізму митно-тарифного регулювання нині є особливо актуальною для української економіки, а отже потребує подальшого науково-теоретичного розвитку та вдосконалення.

Список використаних джерел

1. Маркс К. Сочинения: в 50 т. / К. Маркс, Ф. Энгельс. – Изд. 2-е. – М. : Государственное издательство политической литературы. – Т. 1, 1955. – 699 с.
2. Економічна теорія: Політекономія: Підручник / [за ред. В. Д. Базилевича]. – 3-е вид., перероб. і доп. – К. : Знання-Прес, 2004. – 615 с.
3. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 32. – С. 9.
4. Войтов С. Г. Митна вартість як економічна категорія // Митна політика та актуальні проблеми економічної безпеки України на сучасному етапі: тези III міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених. – Дніпропетровськ : Академія митної служби України. – Т. 1. – 2010. – С. 25–26.
5. Білецька Л. М. Митна вартість – terra incognita в українському законодавстві / Л. М. Білецька // Вісник Верховного Суду України. – 2010. – 3(115). – С. 35–38.
6. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2011. – № 13-17. – С. 112.
7. Борисенко О. П. Контроль митної вартості як інструмент державного регулювання економіки / О. П. Борисенко // Вісник Академії митної служби України. – 2008. – №4(40). – С. 32–36.
8. Болізок М. Митна вартість: специфіка київського регіону / М. Болізок // Митниця. – 2009. – №4(53). – С. 14–15.
9. Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ 1947) // Офіційний вісник України. – 2010. – № 84. – С. 562.
10. Терещенко С. Ціна та вартість у сфері митного регулювання / С. Терещенко, Г. Хабло // Вісник КНТЕУ. – 2010. – № 3. – С. 40–48.
11. Каленський М. М. Митна вартість імпортованих товарів: [монографія] / М. М. Каленський, А. Д. Войцещук, І. Г. Бережнюк. – К. : 2005. – 224 с.
12. Угода про застосування статті VII Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1994 року // Офіційний вісник України. – 2010. – № 84. – С. 408.
13. Наказ Державної митної служби України від 13.07.2012 р. № 362 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо роботи посадових осіб митних органів з аналізу, виявлення та оцінки ризиків при здійсненні контролю правильності визначення митної вартості товарів, які переміщуються через митний кордон України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.qdpro.com.ua/documents/54871>.
14. Довідник середньорозрахункової вартості товарів, при імпорті в Україну у січні-березні 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minrd.gov.ua/dovidniki--reestri--perelik/dovidniki-/94917.html>